

7Н/1 204415
(1038)

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

Н. У. Чайка

**ТЫПАЛОГІЯ ЭЛІПСІСА
У СІНТАКСІЧНАЙ СІСТЭМЕ
БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ**

Манаграфія

Мінск
2012

Нацыянальная
бібліятэка
Беларусі

ЗМЕСТ

Дадатак А. Кампаненты семантычнай структуры канструкцый з эліпсісам дзеяслова.....	3
Дадатак Б. Прадуктыўнасць мадэлей канструкцый з эліпсісам дзеяслова	9
Б.1. Дынамічна-лакатыўны тып.....	10
Б.2. Экзістэнцыяльна-лакатыўны тып.....	22
Б.3. Акцыянальныя тыпы	26
Б.4. Лакатыўна-пацыентыўны тып.....	37
Б.5. Акцыянальна-дэлібератыўны тып.....	41
Б.6. Статальны тып.....	45
Б.7. Экзістэнцыяльна-тэмпаральны тып	47
Б.8. Рэляцыйны тып	49
Дадатак В. Частотнасць структурных тыпаў канструкцый з эліпсісам дзеяслова	51
В.1. Поліпрэдыкатыўны тып.....	52
В.2. Звышфразавы тып: самастойныя сінтаксічныя адзінкі ў структуры звышфразовага адзінства	63
В.3. Звышфразавы тып: эліптычныя і парцэляваныя канструкцыі ў структуры звышфразовага адзінства.....	76
В.4. Ускладнена-паратаксічны тып	84
В.5. Ускладнена-паўпрэдыкатыўны тып	89
<i>В.5.1. Эліптычныя канструкцыі з адасобленымі азначэннямі.....</i>	<i>89</i>
<i>В.5.2. Эліптычныя канструкцыі з адасобленымі акалічнасцямі</i>	<i>91</i>
В.6. Ускладнена-парэўнальны тып.....	94
В.7. Ускладнена-далучальны тып.....	96
В.8. Ускладнена-паратаксічны тып	98
<i>В.8.1. Ускладнена-інтрадуктыўны тып (з устаўнымі канструкцыямі)</i>	<i>98</i>
<i>В.8.2. Ускладнена-інтрадуктыўны тып (са звароткамі).....</i>	<i>101</i>
Дадатак Г. Кампенсаторныя семантычныя кампаненты ў канструкцыях з эліпсісам дзеяслова	103
Г.1. Дынамічна-лакатыўны тып.....	104
Г.2. Акцыянальныя тыпы	110
Г.3. Лакатыўна-пацыентыўны тып.....	120
Г.4. Акцыянальна-дэлібератыўны тып.....	122
Г.5. Экзістэнцыяльна-лакатыўны тып.....	125
Г.6. Статальны тып.....	128
Г.7. Экзістэнцыяльна-тэмпаральны тып	130
Г.8. Рэляцыйны тып	132

Дадатак Д. Функцыянаванне канструкцый з эліпсісам дзеяслова	134
Д.1. Выражэнне прэдыкатыўных катэгорый у канструкцыях з эліпсісам дзеяслова	135
<i>Д.1.1. Выражэнне катэгорыі тэмпаральнасці</i>	<i>135</i>
<i>Д.1.2. Выражэнне катэгорыі мадальнасці</i>	<i>142</i>
<i>Д.1.3. Выражэнне катэгорыі персанальнасці</i>	<i>149</i>
Д.2. Канструкцыйная поліфункцыянальнасць сінтаксем у парадыгме структурна-сінтаксічных мадыфікацый.....	155
<i>Д.2.1. Канструкцыйна-трансфармацыйныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем</i>	<i>155</i>
<i>Д.2.2. Канструкцыйна-катэгарыяльныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем</i>	<i>166</i>
<i>Д.2.3. Логіка-семантычныя фактары поліфункцыянальнасці сінтаксем..</i>	<i>174</i>
Дадатак Е. Акт аб укараненні.....	177

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Д.1.2. Выразэнне катэгорыі мадальнасці

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
Сінтаксічны	Часціцы <i>давай</i> (<i>давайце</i>)	<i>Аб'ектыўная мадальнасць</i> . Значэнне загаднага ладу 2 асобы мн. ліку	89	4 %	Музыканты іграюць польку ў паскораным тэмпе. <i>Адась</i> (падыходзячы да Надзі). – <i>Давай і мы</i> (І. Козел)
	Часціца <i>давай</i>	Значэнне загаднага ладу 2 асобы адз. ліку	79	3 %	– <i>Давай што весялейшае!</i> – не вытрываў смутку першы, крыкнуў Алёшу Хоня (І. Мележ)
	Часціца <i>давай</i>	Значэнне загаднага ладу 2 асобы мн. ліку	67	3 %	– <i>Ето праўда!</i> – падхпіў Хоня. – <i>Дак давайце ў хату</i> (І. Мележ)
	Часціца <i>бы</i>	Значэнне загаднага ладу	112	5 %	– <i>Дзіўны вы чалавек, Пётр Іванавіч! Вам бы – ніжэй травы</i> (А. Дзялендзік)
	Часціца <i>каб</i>	Значэнне загаднага ладу	131	6 %	– <i>Калі хочаш – бяжы ў хлеў і над казой паплач, а ля мяне каб моўчкі</i> (А. Дударай); <i>Каб мне ды свайго агранома.. Прызнацца, я, можа б і не ламаў бы столькі галавы над гэтай кніжкай</i> (А. Макаёнак)
	Адмоўная часціца <i>ні</i>	Значэнне загаднага ладу	152	7 %	– <i>Без маёй запіскі нікому – ні манеткі</i> (А. Макаёнак)

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
	Спалучэнне сэнсавай і адмоўнай часціц <i>каб ні</i>	Значэнне загаднага ладу	78	3 %	– <i>Каб ні слова пра ўсё! Нікому, ніколі</i> (І. Мележ)
	Спалучэнне формаўтваральных часціц <i>хай бы</i>	Значэнне загаднага ладу	45	2 %	– <i>Ага! – сказаў Цвяткоў. – Мы хай бы – на перадаваю, так? А ты – у кусты! Знаем такіх</i> (В. Быкаў)
	Спалучэнне пытальных і формаўтваральных часціц <i>ці б</i>	Значэнне загаднага ладу	83	4 %	– <i>Ці нельга б пацішэй трохі. – І папрыстойней!</i> (І. Мележ)
	Злучнік <i>каб</i> у структуры складанага сказа	Значэнне загаднага ладу	47	2 %	– <i>Дак глядзі ж, каб з хаты – нікуды! І ў хату – нікога чужога – зачыніся і не пускай!</i> (І. Мележ)
	Сінтаксічны паралелізм у структуры звышфразавога адзінства	Значэнне загаднага ладу	18	1 %	– <i>Знайце ж канспірацыю... І працуйце ціха... // Каб ні слова немцам, пападзем калі. // І, здаецца, з ветрам // Выцякала Свіслач, // Буйнаю наводкай // Мчала на палі</i> (П. Броўка)
	Звароткі	Значэнне загаднага ладу	95	4 %	– <i>Янка, на сход! – крычаў тым часам Юлік каля другога хаты</i> (К. Чорны)

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
	Парцэляваная канструкцыя	Значэнне загоднага ладу	72	3 %	– <i>У Юравічы! У бальніцу – зараз жа! – сказаў доктар, пазваўшы бацьку з сянец...</i> (І. Мележ)
	Інтанацыя	Значэнне загоднага ладу	34	4 %	– <i>Гэй, у двор на згон-прыгон!</i> (З. Бядуля); – <i>Ану, дадому!</i> (С. Кавалёў); – <i>Усе па адным – за мной!!!</i> (А. Дудараў); <i>Смела наперад! // Няма нам дарогі назад!</i> (З. Бядуля)
	Фармальна-граматычныя фактары. Форма дапаўнення	Значэнне загоднага ладу	78	3 %	Галя (<u>жартаўліва траціць прытомнасць</u>). – <i>Ой, вяды мне</i> (А. Макаёнак); – <i>Гуркоў салёных панам афіцэрам</i> (І. Мележ); – <i>Каня, жыва!</i> (В. Быкаў)
	Часціцы <i>бы (б)</i>	Значэнне ўмоўнага ладу	124	5,5 %	– <i>Ездзілі мы ўчора на выстаўку. Вось гэтая тэхніка! Нам бы такую ў калгас!</i> (А. Дзялендзік)
	Вылучальна-абмежавальныя часціцы <i>хоць</i>	Значэнне ўмоўнага ладу	112	5 %	<i>З вейкі мацінай парушынкай // У сусвеце ляціць чалавек. // Хоць глыточак адзін, хоць расінку // На дарогу – на год, як на век</i> (В. Зуёнак)

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
	Спалучэнне вылучальна-абмежавальнай і формаўтваральнай часціц <i>толькі б</i>	Значэнне ўмоўнага ладу	98	41 %	<i>Толькі б матчыну сцежку дагнаць. // Толькі б з мамай – няхай перад смерцю</i> (Т. Бондар)
	Кантэкстуальныя сродкі. Пабочныя словы	Значэнне ўмоўнага ладу	15	1 %	<i>Жыццё як бы смяецца з яго! «А мо, і праўда – кінуць усё: прападзі яно прападам! – вярнулася зноў да Васіля. – Кінуць, ды з Ганнай!.. Куды вочы глядзяць!»</i> (І. Мележ)
	Злучнік <i>каб</i>	Значэнне ўмоўнага ладу	51	2 %	<i>– От думаю: кеб Хадоська була, кеб з Канапляначкаю – полечку ці кадрыліцу на васямнаццаць кален</i> (І. Мележ)
	Безасабова-прэдыкатыўнае прыслоўе <i>трэба</i>	Суб'ектыўная мадальнасць. Мадальнае адценне неабходнасці	48	2 %	<i>Яго (зерне) з цёплым дажджом у зямлю трэба</i> (А. Дудараў)
	Форма дапаўнення з суб'ектыўным значэннем (Д. скл.)	Мадальнае адценне неабходнасці	31	1,5 %	<i>– Ты ж застаешся тут, – кінуў ён на вёску. – А мне – у атрад</i> (В. Быкаў)

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
	Парцэляваная канструкцыя	Мадальнае адценне неабходнасці	21	1%	– <i>Галоўнае, да цёткі якой. Каб карміла, – напамніў Ляўчук (В. Быкаў)</i>
	Безасабова-прэдыкатыўнае прыслоўе <i>можна</i>	Мадальнае адценне магчымасці	54	2,5%	– <i>Што можна – на такім трактары? Ды ўсё!</i> (А. Дзялендзік)
	Безасабова-прэдыкатыўныя прыслоўі <i>нельга</i>	Мадальнае адценне немагчымасці	73	3%	– <i>Нельга днём – да сувязнога. Высачыць могуць</i> («Мінская праўда»)
	Звязка састаўнога дзеяслоўнага выказніка	Мадальнае адценне немагчымасці	97	4,5%	– <i>Крыўдна: зноў не атрымаецца на поўдзень</i> (А. Дзялендзік)
	Часціцы <i>хіба</i>	Мадальнае адценне няўпэўненасці	75	3%	– <i>Туды цяпер і не даехаць, і не дайсі. На верталёце хіба</i> (М. Матукоўскі)
	Пабочныя словы	Мадальнае адценне неабходнасці	123	47%	– <i>За вёску, можна, у жытное, // Дзе ціша долы спавіла? – // Ага, за вёску. Так даўно я // У полі ноччу не была</i> (Н. Гілевіч)
		Мадальнае адценне ўпэўненасці	51	19,5%	– <i>Я, вядома, у атрад. Мне ў вёсцы болей нельга</i> («Прыдняпроўская ніва»)

Заканчэнне табліцы

Спосаб рэалізацыі сінтаксічнай мадальнасці	Сродкі рэалізацыі мадальнасці	Сінтаксічнае значэнне мадальнасці	Агульная колькасць адзінак	Працэнтныя суадносіны	Прыклады
		Мадальнае адценне няўпэўненасці	87	3 %	– <i>Вы, відаць, у школу?</i> – запытала нас маладзіца з дзіцём за руках (Я. Сіпакоў)
		Усяго	261	11 %	
Усяго			2290	100 %	